

Hengl Melinda - Könyvismertetés
Hautzinger Zoltán: „A magyar katonai büntetőeljárás fejlesztési irányai”¹
című könyvéről

Hautzinger Zoltán (a pécsi jogi kar oktatója) „A magyar katonai büntetőeljárás fejlesztési irányai” című könyve, 2011-ben jelent meg a Dialóg Campus Kiadó és a PTE ÁJK közös gondozásában, az Institutiones Juris, Dialóg Campus Szakkönyvek, Doktori értekezések a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán sorozat köteteként.

A borítón August Querfurt festménye, az „Egy katona bírói tárgyalása, 1740 körül” látható, amely ráhangol a témára. Vizuálisan is megjelenik az, amiről a monográfia szól.

Az előszót Fenyvesi Csaba egyetemi docens írta, amelyben véleményét így összegezte: „Örvendtes tény, hogy jogelméleti használhatóságán túlmenően a jogalkotás és jogalkalmazás számára is ad muníciót.”²

A jogirodalomban régen divatos, majd idővel háttérbe szoruló téma újjászületésének lehet tanúja, aki kezébe veszi a könyvet. A szerző a téma elméleti és gyakorlati ismerőjeként mutatja be a magyar katonai büntetőeljárás fejlesztési irányait. A monográfia hosszú, szenvedéllyel végzett kutatómunka eredménye, amelyben érezhető az elhivatottság és a téma iránti szeretet. Mindezek elmélyült, alapos kutatásra készítették a szerzőt, aki így tudományosan megalapozott művet teremtett.

A könyv szerkezete jól felépített. Az értelemszerűen tagolt témakörökben, átlátható szerkesztés mellett kap használható ismereteket, a katonai büntetőjog iránt érdeklődő. A fejezeteket mottóként idézetek is színesítik. A monográfia nyolc részre tagolódik.

A bevezető fejezet első mondatában egyértelműen kifejti Hautzinger Zoltán a katonai büntetőjog vázlatos tartalmát: a katonai rendre veszélyes magatartás definiálása, felderítése, vizsgálata, a megtorlás, valamint a kiszabott büntetés végrehajtása.

Ezt követően a katonai büntetőjog elveiről ír a szerző. Kikristályosodik a katonai büntetőjogi szabályok kettős szorításának jelentése (forrásai a polgári és a katonai társadalomra vonatkozó szabályok közt is megtalálhatók), valamint az, hogy rendeltetése ún. puha elveken keresztül valósul meg (amelyek kizárólag a katonai büntetőjogi szabályokra jellemzőek, de nem ellentétesek az általános büntetőjogi elvekkel sem). Célelvként a katonai rend védelme emelhető ki, amely egyben a specialitás elvét is alátámasztja, ezt követi a normák gyorsabb alkalmazásának igénye, és a parancsnoki felelősség elve.

A rövid interdiszciplináris kitérő alapján megállapítható, hogy a katonai büntetőjogi gondolkodásra több társadalomtudomány is hat: a hadtudomány, a rendészettudomány, a kriminológia és a kriminalisztika is.

Nemzetközi kitekintésként más országokban megvalósuló modelleket is ismertet. Elsőként a katonai büntető-jogalkalmazás legszűkebb értelmezését tárgyalja, amely szerint nem léteznek önálló katonai igazságügyi szervek és külön katonai büntetőeljárás sem. Az ezt alkalmazó országokban csak a katonai szakértelem megjelenésében van eltérés, szinte egyáltalán nem érvényesülnek a sajátos alapelvek Belgiumban, Csehországban és Dániában, míg Hollandiában, Finnországban és Norvégiában a katonai szakértelmet a katonai életviszonyokra rálátással rendelkező személyek képviselik.

Másodikként a katonai fegyelmi bíráskodás modelljét említi, amely a katonai büntetőhatalom gyakorlásának egy sajátos formája Németországban és Ausztriában.

---

¹ Hautzinger Zoltán: A magyar katonai büntetőeljárás fejlesztési irányai. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, PTE ÁJK, Pécs, 2011.

² Hautzinger: i.m. 7. o.

Harmadik megoldásként, a katonai büntető-igazságszolgáltatás széles körben alkalmazott modelljéről ír (főleg európai modell), amely szerint speciális hatóság vizsgálja a katonai bűnügyeket, és a katonai bíróságok, mint rendes bíróságok speciális tanácsai működnek. Ez a rendszer valósul meg Magyarországon is.

Negyediként, a katonai büntetőjog legszélesebb kompetenciáját adó modellt fejti ki, amelyben a katonai büntető-jogalkalmazás kizárólag az általánostól eltérő intézményrendszerből és szabályokból építkezik. Ebben az esetben az eljárás lefolytatására a civil hatóság egyáltalán nem rendelkezik jogkörrel. Ez a típus él az Amerikai Egyesült Államokban, Ausztráliában, az Egyesült Királyságban, Írországban, Kanadában, Dél-Koreában, az olasz vagy spanyol mintát követő dél-amerikai államokban, az egyes afrikai, ázsiai és szláv országokban is.

A bevezető fejezetet a katonai büntetőjog három területének (katonai büntető anyagi jog, katonai büntetés-végrehajtási jog, katonai büntető eljárásjog) felvázolása zárja.

A katonai büntető anyagi jog alapnormái a katonai bűncselekmények, amelyek az általános deliktumokhoz hasonlóan aktív vagy passzív magatartások lehetnek. Központi személye a büntetőjogi értelemben vett katona. A katonai bűncselekmények szankciói a sajátos tartalmú katonai büntetések. A katonai bűnfelelősség speciálisan alakul, egyrészt korlátozott, vagyis nem minden esetben tartozik abszolút egyéni felelősséggel a katona, másrészt a katonai büntethetőség elvülésének kérdése is problematikus.

A katonai büntetés-végrehajtási jog fő célkitűzése, egyrészt a büntetőjogi felelősségre vont katonával szemben kiszabott szankció érvényesítése, másrészt a szolgálatban megtartható katona nevelése a büntetés végrehajtása alatt. A katonai büntetés-végrehajtási jog speciális területként kapcsolódik az általános büntetés-végrehajtási joghoz, sajátos szabályai különös normaként a büntetés-végrehajtási kódexben és annak végrehajtási rendeletében található. A magyar büntetés-végrehajtási szabályozás egyik alapvető követelménye a klasszifikáció.

A monográfia tárgya a katonai büntető eljárásjog, így a következőkben ennek alapos kifejtése olvasható.

A II. fejezetben a magyar katonai büntető eljárásjog története található. A szerző bemutatta azt a történelmi fejlődést, amelynek során már az ősmagyarok korában kialakultak a katonai berendezkedést segítő szokások, majd a honfoglalás után a katonai és a civil büntetőnormák elkülönülése következett. Az első jelentős, a katonai életviszonyokat szabályozó büntetőtörvény a XVII. században született meg. Ezután következett II. Rákóczi Ferenc Regulamentum universaléja (általános katonai szabályzat, regularizálási összefoglaló) és Edictum militaréja (a tábori rendet és fegyelmet szigorúan szabályozó norma, olyan általánosan elfogadott jogi tételek kimondásával, mint a bűnösség, a büntethetőség akadályai, a büntetési nemek meghatározása, a vádhoz kötöttség, valamint a perorvoslati rendszer kiépítése).³ Ehhez a fejedelmi katonai büntetőjoghoz képest, a császári büntetőjog recipiálása visszalépést jelentett. Az inkvizitórius büntetőeljárás normák, az írásbeliség, a titkosság, az erősen korlátozott védelem, és a vizsgálóbíró hatalmi túlsúlya által jellemzett korszakból azonban pozitívként emelhető ki, hogy kiépült a katonai büntető-igazságszolgáltatási rendszer, letisztult a katonai eljárás személyi hatálya, valamint megjelentek egyes különös katonai büntetőeljárások is. E korszak után a hazai katonai jogterület szabályozása a magyar jogalkotás kezében volt. A Magyar Országgyűlés 1912-ben alkotta meg azokat a katonai büntetőeljárás törvényeket, amelyeknek 2012-ben a monográfia megírását követő évben ünnepeltük a centenáriumát. A katonai büntetőeljárásra vonatkozó speciális normákat az

---

³ A 2007. május 18-ai, a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara és a Kaposvári Katonai Ügyészség által rendezett Tudományos Emlékülés anyaga a következő kötetben olvasható: Bögöly Gyula - Hautzinger Zoltán (szerk.): Az önálló katonai büntető kodifikáció tricentenáriuma. Kódex Nyomda Kft, Pécs, 2007.

1951. évi 31. számú törvényerejű rendelet helyezte be a rendes büntetőeljárás törvénybe, amellyel egyszerre kodifikációs és szervezeti integráció is megvalósult. Egységessé vált a büntetőeljárás alaki megjelenítése, de tartalmi oldala napjainkig megőrzi speciális, a katonai életviszonyokra tekintettel lévő jellemzőit.

A III. fejezet témája a katonai büntetőeljárás helyének kifejtése a magyar büntetőeljárás rendszerében. A szerző vizsgálja a katonai büntetőeljárás kapcsolatát az alapelvekkel, az általános szabályozástól eltérő eljárási formákkal (különeljárásokkal) és a különleges eljárásokkal összefüggésben is.

Az alapelveket tekintve egyrészt megállapítható, hogy a katonai büntetőeljárás elsősorban az általános eljárási szabályok szerint, az általános alapelvek szellemében, de a speciális katonai életviszonyokból adódó, eltérő többlettartalomra figyelemmel folytatható le. Másrészt fontos szereppel bírnak a sajátos katonai elvek is, amelyek a katonai büntetőeljárás szakeljárás létezését igazolják. Az általános eljárási szabályok szerint érvényesül a bírósági eljárásról való jog, a tisztességes büntetőeljárásról való jog, a kontradiktórium elve és az anyanyelv használatának joga. Sajátosan alakul az officialitás elve, a katonai és rendvédelmi szervek általános jelentési és feljelentési kötelezettsége miatt. A speciális többlettartalomból következően az ártatlanság vélelmének körében tekintettel kell lenni arra is, hogy a büntetőeljárás során a katonát az eljárás ténye miatt ne érje a katonai szolgálati viszonyát érintő olyan hátrány, amelyről bűnösítő ítéletében a katonai bíróság jogerős határozatában dönthet. Az önvádra kötelezés tilalmánál fontos megemlíteni, hogy az elv katonai esetében, a katonai érintkezési szabályok közt hangsúlyos jelentési kötelezettség alól is mentesít. A védelem elvével összefüggésben, a katonai védő szerepét kell kiemelni, aki nemcsak általános büntető eljárási és kriminalisztikai ismeretekkel rendelkezik, hanem a sajátos katonai élet- és jogviszonyokban is jártas. A katonai büntetőeljárásban alkalmazható jogorvoslati jogosultságok köre is bővebb (ideértve elsősorban a fegyelmi határozattal szemben benyújtható bírósági felülvizsgálati kérelmet).

Más különjárásnak a katonai büntetőeljárással való együtt alkalmazása általában lehetséges. Gyakori azokban az esetekben, amikor a katonai büntetőeljárás gyorsítását és egyszerűsítését segíti (bíróság elé állítás, tárgyalás mellőzése), de nem vehető figyelembe a katonai büntetőeljárásból a magánvádas eljárás szabályrendszere, és egyes esetekben a fiatalokra vonatkozó rendelkezések.

A különleges eljárások főszabályként az általános törvényi rendelkezéseknek megfelelően érvényesek a katonai büntetőeljárásban is. Gyakorlati megvalósulásukat befolyásolja, hogy a járulékos kérdésekben pótlólagos, kiegészítő vagy módosító határozatok meghozatala a katonai életviszonyok szem előtt tartásával lehetséges-e?

A IV. fejezet a katonai büntetőeljárás hatályáról szól. Azt a személyi és tárgyi kört elemzi, amelyre a büntetőeljárás általános szabályaitól eltérő, katonai büntetőeljárás rendelkezések vonatkoznak. A külföldi modellek bemutatását (tágabb vagy szűkebb kompetencia), a hazai vegyes elvű szabályozás leírása követi. Kiterjed a büntetőjogi értelemben vett katonák katonai bűncselekményeire, a hagyományos értelemben vett katonák és a szövetséges fegyveres erők tagjai által magyar joghatóságú területen elkövetett bármely deliktumokra, valamint az egyes rendvédelmi szervek hivatásos állományú tagjai által a szolgálati helyen, illetve a szolgálattal összefüggésben elkövetett bűncselekményekre, továbbá elismeri a konnexitás intézményét is.

A fentieket követően a szerző hazai és egyes külföldi szabályozások tanulmányozása alapján kialakított nézetét fejt ki, miszerint a katonai büntetőeljárás nem jelent az általános büntető-igazságszolgáltatáson kívüli fórumrendszert, szabályai és hatóságai megfelelnek az

Emberi Jogok Európai Egyezményében rögzített tisztességes büntetőeljáráshoz kapcsolódó elveknek.

A magyar szabályozás történeti vetületéből megemlítendő, hogy a kilencvenes évek elejének hatáskör elvonási hullámain, az évtized közepétől a bővülési tendencia váltja fel, de még napjaikban is konkurál egymással az általános és a katonai büntetőeljárás.

A szerző kifejti a személyi és a tárgyi konnexitásról alkotott véleményét is, miszerint a konnexitás feloldása csak tárgyi összefüggés esetén indokolt, személyi összefüggés esetén nem. Ez utóbbi törvényi feloldását jelentené, ha a katonai büntetőeljárás minden katonailag szerveződő fegyveres szerv tényleges vagy hivatásos állományú tagja által elkövetett valamennyi deliktumra kiterjedne (véleménye szerint ez alól kivételt kellene képeznie - a mindennapi szolgálat és az intézkedési kör eltérő jellege miatt - a katasztrófavédelmi szervezet hivatásos állományú tagjainak).

Az V. fejezetben a katonai büntetőeljárásban eljáró speciális hatóságok kifejtése olvasható, amelyeknek létjogosultságát a katonai büntetőeljárás központi személye, maga a katona terhelt indokolja. Az időszerűség és a szakszerűség követelményének a katonai büntetőeljárásban is érvényre kell jutnia. Katona terhelt esetén a vád, a védelem és az ítélezés katonai viszonyokhoz kötődik, így a büntetőjogi felelősség megállapítása és a szankció kiszabása is katonai nyomozó (katonai ügyész, állományilletékes parancsnok) és vádhatóság (katonai ügyész) eljárásán alapulva, katonai bírói tanács előtt történik. A fejezetben a speciális hatóságok szervezetének kialakulásán és hatályos szabályozásán túl, egy az illetékes parancsnok által lefolytatott eljárásról, a katonai vétség fegyelmi eljárásban való elbírálásáról is képet kap az érdeklődő.

Fontos megemlíteni, hogy a monográfia megjelenése után a katonai ügyészi rendszer, jelentős átalakuláson ment át. A katonai ügyészségek 2012. január 1-jei megszűnését követően, azok a Legfőbb Ügyészségbe integrálódva működnek tovább.

A VI. fejezet a katonai büntetőeljárásban részt vevő személyek körét tárgyalja. Ebben az eljárásban az általános büntetőeljárásban szereplő alanyokhoz képest sajátos jogokkal és kötelezettségekkel bíró természetes személyek is megjelennek, akik eljárási helyzetüknél fogva terhelték, védők, sértettek, tanúk vagy szakértők lehetnek.

A katonai büntetőeljárás központi alanya a büntetőjogi értelemben vett katona, akinek sajátos státusza és környezete nagymértékben különbözik az általános életviszonyoktól. Ezért speciális jogállással rendelkezik, többeljogosítványok illetik meg (a katonai állományban maradásra, a szakképzett védelemre, a klasszifikációra, és az illetékes parancsnok útján történő elővezetésre vonatkozóan), valamint az általánosnál kevesebb kötelezettség terheli (legfontosabb a tűrés kötelelem). Abban a különleges esetben, amikor a polgári személy a katonával közösen, társtettesként követi el a deliktumot, és a tényállás közvetlen, szoros összefüggése miatt az elkülönítés nem lehetséges, nem katona terhelt is megjelenik a katonai büntetőeljárásban. Ebben az esetben vegyes eljárást kell alkalmazni. Nyomozó hatóságként és vádhatóságként a katonai ügyész, igazságszolgáltatási fórumként a katonai bíró vagy bírói tanács jár el, de a civil terhelt tekintetében nem a katonai büntetőeljárásra vonatkozó szabályok szerint.

Fontos követelmény, hogy olyan védő⁴ lássa el a katona terhelt védelmét, aki ismeri a katonai szolgálati viszony és hierarchia sajátosságait. A katonai védői intézmény kialakításának egyik lehetséges módja a szakosodott védőügyvédek újbóli lajstromba vétele, másik a katonai szervezeten belüli önálló védőszolgálat megteremtése.

---

⁴ A védőügyvédéről írt monográfiájában Fenyvesi Csaba a katona terhelt védelmével kapcsolatos véleményét is kifejtette. (Fenyvesi Csaba: A védőügyvéd. A védő büntetőeljárási szerepéről és jogállásáról. Dialóg Campus Kiadó, Budapest - Pécs, 2002. 339 - 341. o.)

A további személyeket tekintve összefoglalóan elmondható, hogy a sértett általános büntetőeljárásból ismert multipoziációja⁵, itt csak erősen korlátozottan valósul meg. A tanúk esetében a tanúvédelemre vonatkozó jogintézmények válnak hangsúlyossá, és a sajátos szakmai kérdésekre specializálódott katonai szakértők szerepe jelentős.

A VII. fejezetben a katonai büntetőeljárás sajátos szabályai olvashatók. Mindenekelőtt rögzítendő, hogy a katonai büntetőeljárás a legfőbb kérdésekben nem különbözik az általános büntetőeljárás szabályoktól, csak sajátos jellemzői miatt, speciális rendelkezéseket is tartalmaz, amelyek szakeljárás jellegét alátámasztják.

Eltérő szabályai a büntetőeljárás megindítása, a nyomozás, a bizonyítékok, a kényszerintézkedések, a jogorvoslatok, az ügyészi revízió és a vádemelés tekintetében tárgyalhatók. A büntetőeljárás megindításánál a feljelentési kötelezettség intézményét említi meg a szerző. A nyomozási szakban az időszerűség fontossága hangsúlyozódik. A bizonyítékok témakörében egyes bizonyítási eszközök sajátos szerepéről és jelentőségéről, a bizonyítási eljárások esetében a szembesítés katonai büntetőeljárásban való alkalmazásának problematikájáról esik szó. Ezt követi a katonával szemben alkalmazható személyi szabadságot korlátozó vagy elvonó kényszerintézkedések⁶ többletfeltételekkel, vagy csak nehézségek árán való foganatosítása. A katonai nyomozás során benyújtható jogorvoslatok közül, az a tipikusan katonai jogorvoslat - panasz - emelhető ki, amelynek célja, hogy a katonai vétség elbírálását fegyelmi eljárásra utalja. Ezután a szerző az általánostól eltérően megvalósuló a vádemelést megelőzően elvégzett ügyészi revíziót, a szigorúbb rendelkezésekkel érvényesülő váddal való rendelkezést és ügydöntő határozattal szembeni ügyészi perorvoslat előterjesztését ismerteti.

A fejezet záró részében annak kifejtése található, hogy a bírósági (elsőfokú és fellebbviteli) eljárásban nem tapasztalhatók az általánostól eltérő rendelkezések, mert az indokolatlan különbségek fokoznák a katonai büntetőeljárással szembeni bizalmatlanságot.

A VIII. az összegző fejezet, amelyben a magyar katonai büntető eljárásjog alapvető sajátosságainak és fejlődési irányainak összefoglalását a szerző javaslatai követik. A fejlesztési irányok tíz témakört fognak át: (1) a katonai büntetőeljárás személyi és tárgyi hatálya kiterjesztésének igénye, (2) az általános és a katonai büntetőeljárás elhatárolása, (3) a katonai büntetőeljárás kizárólagossága, (4) a katonai büntető tanácsok hatásköre, (5) a katona terhelt fogalma megállapításának fontossága, (6) a katona terhelt jogainak meghatározása, (7) a katonai védő intézménye, (8) a katona tanú védelme, (9) a bizonyítás katonai sajátossága, és (10) az ítélettel szembeni perorvoslatra jogosultak körének kiterjesztése.

Hautzinger Zoltán végkövetkeztetése szerint a katonai büntetőjogra nem önálló, az általános büntetőjogtól eltérő jogágként, és nem önálló, az általánostól eltérő tudományterületként kell tekinteni. Álláspontja szerint a katonai büntetőeljárás nem külön eljárás, inkább olyan szakeljárás, amelyben az általános büntetőeljárás jogtételék és fő kérdések követelményszerűen, a katonai életviszonyokra való tekintettel, eltérő hatósági intézményrendszer szerint érvényesülnek.

Nagyon hasznos az egyes fejezetek végén elhelyezett rövid összefoglaló, így egyszerűen áttekinthető az adott rész tartalmának lényege. A gyors eligazodást támogató is segíti.

---

⁵ A sértett multipoziációjának bővebb kifejtése a következő könyvben található: Herke Csongor - Fenyvesi Csaba - Tremmel Flórián: A büntető eljárásjog elmélete. Dialóg Campus Kiadó, Budapest - Pécs, 2012. 116. o.

⁶ A letartóztatásról írt monográfiájában Herke Csongor - a most bemutatandó könyv lektora - is kitér a katonai büntetőeljárásra. (Herke Csongor: A letartóztatás. Dialóg Campus Kiadó, Budapest - Pécs, 2002. 113-114. o.)

Annak ellenére, hogy speciálisan magyar vonatkozású a téma, ez a magas színvonalú mű megérdemelne egy rövid idegen nyelvű összefoglalót, hogy nemzetközi szinten is hozzáférhető legyen, és az érdeklődők szélesebb köréhez juthasson el.

Példa értékű a lábjegyzetelés formája, pontossága és az irodalomjegyzék alapossága. A 149 tételből álló irodalomjegyzék, amely 1849-től 2011-ig a monográfia megjelenésének évéig tartalmaz hivatkozásokat, 162 évet fog át.

Mint ahogyan Hautzinger Zoltán könyvének hátsó borítóján is olvasható: „*E monográfia arra tesz kísérletet, hogy történeti vetületeinek átfogó ismertetését követően a katonai büntetőjog gyakorlati érvényesítésének legfontosabb területeként mutassa be a katonai büntető eljárásjogot. Számbaveszi annak magyar és nemzetközi vonatkozásait, a hazai szabályozás sajátosságait és jellemzőit.*”⁷ Ajánlható jogászoknak, katonáknak, elméleti kutatóknak, gyakorlati szakembereknek, valamint „civil” érdeklődőknek is.

---

⁷ Hautzinger: i.m. hátsó borító